

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

**رسالت حوزه علمیه خواهران
در تحقیق اخلاق و معنویت در جامعه**

جشنواره رشد دهم

مدرسه علمیه فاطمیه محلات

استاد راهنمای فاطمه سادات موسوی

نویسندها: خانم اکرم صفرزاده - خانم پری کرمی

چکیده

خواهران طلبه الگوهای اخلاقی و معنوی جامعه می باشند و رسالت انها در گسترش اخلاق و معنویت در جامعه حائز اهمیت است. شناخت اخلاق در تقویت فضائل اخلاقی و دوری از رذائل و مهذب شدن در درجه اول اهمیت قرار دارد. مقام معظم رهبری در بسیاری از سخنانشان به معنویت و اخلاق پرداخته اند و آن را جهت دهنده‌ی همه‌ی حرکتها و فعالیتهای فردی و اجتماعی و نیاز اصلی جامعه می دانند. و برگسترش اخلاق و معنویت در جامعه تاکید دارند. در دنیایی که با بحران در موضوع زن مواجه است. بهبود الگوهای جامعه، امیدبخشی و دادن نقش‌های خلاق و کنش گر به زنان در نهادهای گوناگون اجتماعی وظیفه مهمی است که باید خواهران به خصوص در حوزه‌های علمیه به دوش کشند.

کلمات کلیدی:

-اخلاق و معنویت -حوزه خواهران-رسالت

مقدمه

اخلاق و معنویت در هر جامعه‌ای به خصوص جامعه دینی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است اخلاق و دین ریشه در فطرت انسان‌ها دارد و در طول تاریخ هم پای یکدیگر حضوری مستمر در زندگی بشر داشته‌اند. حوزه‌های علمیه از بدرو تاسیس تاکنون رهبری دینی جامعه را بر عهده داشته‌اند. حوزه علمیه خواهران با وجود اینکه زمان زیادی از تاسیس آن نمی‌گذرد اما تاثیرات بسیاری در جامعه داشته است و با توجه به نقش بسیار مهمی که زنان در جامعه بر دوش دارند رسالت مهمی دارد. زنان نیمی از جامعه را تشکیل می‌دهند که بیشتر بار تربیتی در خانواده بر عهده آنان است. مقام معظم رهبری می‌فرماید «هیچ کس نگوید من تکلیفی ندارم، من مسئولیتی ندارم، همه مسئول هستند. مسئولیت معنایش این نیست که اسلحه بیندیم و بیاییم در خیابان راه برویم بلکه در هر کاری که هستیم احساس مسئولیت کنیم.^۱» در این میان خواهران طلبه الگوهای اخلاقی جامعه نیز می باشند و رسالت انها در تاثیر اخلاق و معنویت در جامعه بیشتر مشخص می شود در بیانیه گام دوم برگسترش اخلاق و معنویت در جامعه تاکید شده است. شناخت

^۱ پناهیان علیرضا. نخستین نشست گفتمانی زن و خانواده در اندیشه رهبر انقلاب. ۹۸/۵/۲۸

اخلاق در تقویت فضائل اخلاقی ودوری از رذائل ومهذب شدن در درجه اول اهمیت قرار دارد.مقام معظم رهبری در قسمتی از بیانیه گام دوم به معنویت واحلاق پرداخته اند ومی گویند:معنویت واحلاق جهت دهنده ی همه ی حرکتها وفعالیتهای فردی واجتماعی ونیاز اصلی جامعه است.بودن آنها محیط زندگی را حتی با کمبودهای مادی بهشت می سازد ونبودن آن حتی با برخورداری مادی جهنم می آفیند.این شعور معنوی ووجودان اخلاقی در جامعه هر چه بیشتر رشد کند برکات بیشتری به بار می آورد.شناخت اخلاق در تقویت فضائل اخلاقی ودوری از رذائل ومهذب شدن در درجه اول اهمیت قرار دارد اخلاق فردی از آنجا که اخلاق اجتماعی هم از آن ناشی میشود حائز اهمیت است خواهان طلبه هم از نظر فردی وهم اجتماعی وظیفه خطیری دارندوباید هر چه بیشتر در تهذیب خود کوشید.اکنون در آستانه دهه پنجم انقلاب اسلامی، زمان آن است که زنان علاوه بر ادامه حضور فعال در عرصه جامعه، به سمت الگوسازی جهانی حرکت کنند

سوال اصلی:رسالت حوزه علمیه خواهان در تحقق اخلاق ومعنویت چیست؟

سوال فرعی:اخلاق ومعنویت در جامعه چطور پیشرفت می کند

فرضیه:اخلاق فردی رابطه جدانشدنی با اخلاق اجتماعی دارد و انقلاب اسلامی در افزایش چشمگیر معنویت واحلاق سهمی به سزا داشته است ودر بیانیه گام به این مهم اشاره شده است وخدسازی وخدباوری مثبت که از اخلاق فردی است برتهذیب طلاب ونقش آنها در اجتماع اثر مستقبم دارد

پیشینه:

در موضوع اخلاق کتب ومقالات زیادی نوشته شده اما در مورد رسالت خواهان طلبه در تحقق اخلاق ومعنویت باتوجه به بیانیه گام دوم مقاله ای دیده نشده است.در ارتباط با الگوی سوم زنان، تنها پیشینه پژوهشی، کتاب «الگوی سوم ،الگوی رفتاری زن وخانواده وجامعه»^۱ به بررسی الگوی رفتاری زن در خانواده پرداخته است.

اهداف:شناخت رسالت حوزه علمیه خواهان در به بار نشستن اخلاق رشد وبالندگی افراد وبه خصوص جوانان موثر است. از اهداف انقلاب اسلامی که در بیانیه گام دوم هم بیان گردیده افزایش معنویت واحلاق در فضای جامعه بوده است تربیت افراد مهذب وخدساخته که امید است با خودباوری مثبت محقق گردد از وظایف حوزه علمیه خواهان است.

^۱. هدایت نیا، فرج الله، الگوی سوم، نشر سازمان پسیچ جامعه زنان، ۱۳۹۷

معناشناسی اخلاق و معنویت

خالیقه به معنی خلق و سرشت است.^۱ در معجم مقایس اللげ آمده است: خاءولام و قاف دو معنای اصلی دارد: اولی به معنای اندازه گیری چیزی و دومی به معنای نرمی و صافی یک چیزدر اولی عرب می‌گوید «خلقت الاَدِيم» یعنی چرم را اندازه گیری کردم. خُلق که به معنی سجیه است نیز از همین معناست. زیرا صاحبش را با آن سجیه وصفت می‌سنجد و فلان خالیق بکذا یعنی فلانی متصف به آن صفت است. و در معنی دوم می‌گویند «صخره خلقاء» یعنی سنگ صاف، این واژه در این اصل به معنای تساوی، اعتدال و کهنه شدن هم استعمال می‌شود.^۲

راغب اصل این واژه را اندازه گیری و نظم مستقیم واستوار در امور می‌داند، او این لغت را هم به معنای ابداع و نوآفرینی بدون سابقه وجودی و نمونه قبلی می‌داند، مثل آیه (خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضَ) که به معنای آیه (بَدَيْعُ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضَ)^۳ هم به معنای ایجاد و پیدایش چیزی به کار گرفته است^۴

مصطفوی در التحقیق می‌گوید:

این واژه یک معنای اصلی دارد و آن ایجاد چیزی به کیفیت مخصوص که بر طبق اراده و حکمت خدای متعال انجام می‌شود و این معنا در تمام موارد استعمال این لغت قابل ملاحظه است. بنابر این مفهوم اندازه گیری و تقدیر، نرمی و صافی، سرشت، بهره و تساوی از مصادیق اصل واژه نیست بلکه به سبب اینکه این ایجاد و پیدایش به شکل معینی تحقق یافته، این معنای را گفته اند: و اگر در این معنای استفاده شود، برای تاکید با مبالغه یا نکته‌ای دیگر است.

خُلق همانند کلمه شُغل به معنای آنچه انجام می‌شود، بنابراین خُلق به معنای آنچه ایجاد می‌شود از سرشت یا سجیه که در صفات درونی استعمال می‌شود^۵

اخلاق در اصطلاح

اخلاق در میان علمای اسلامی عبارت است از: «صفات و ویژگی‌های نفس که موجب می‌شوند کارهایی متناسب با آن صفات، به طور خود جوش و بدون نیاز به تفکر و تأمل، از انسان صادر شود»^۶ راغب خلق را معنای اصطلاحی می‌کند؛ زیرا او خلق و خُلق را در اصل یکی می‌داند و می‌گوید: اما

^۱. فراهیدی، العین ، ج ۴ ، ص ۱۵۱)

^۲. (ابن فارس ، معجم مقایس اللげ ، ج ۲۰۴ ، آق ۱۴۰۴ ، ص ۲۱۳)

^۳. بقره ۱۱۷

^۴. راغب، مفردات، ص ۲۹۶

^۵. (مصطفوی، التحقیق، آق ۲۰۴ ، ج ۳ ، ص ۱۳۱- ۱۲۸)

^۶. مجلسی ، چاپ مکررسال مختلف(ج ۶۸ ، ص ۳۷۳ ، باب ۹۲)

خود رادر خود باوری کودک ایفا می کند والدین خود ساخته فرزندان خود ساخته تربیت می کنند و در اینجا نقش مادر بساز تعیین کننده است و همینطور دوران نوجوانی و جوانی راهم می توان از بهترین دوران خود شناسی و مسیر کمال دانست زیرا هنوز شخصیت انسان شکل کاملی به خود نگرفته است و عادات زشت در او رسوخ کامل نکرده و باز حمت کمتری می توان در جهت تزکیه گام برداشت. با توجه به تعاریف فوق می توان گفت اخلاق فردی، اجتماعی و خانوادگی در یکدیگر مستقیم یا غیر مستقیم تأثیرگذارند. اخلاق یک طلبه روی دیگر اعضای خانواده تاثیرات مهمی می گذارد به طور مثال اخلاق فردی در اخلاق خانوادگی تأثیر بسزایی دارد قرآن کریم می فرماید: ای کسانی که ایمان آورده‌اید خود و خانواده خویش را (یا آئیها الَّذِينَ آمَنُوا قُوَا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيْكُمْ نَارًا) از آتشی که هیزم آن انسان‌ها و سنگهاست نگه دارید.^۱.

پیامبر اکرم می فرمایند: «آکملُ الْمُؤْمِنِينَ ایماناً أَحْسَنُهُمْ أَخْلَاقاً وَالظَّفَهُمْ بِاَهْلِهِ» کاملترین مومنان از جهت ایمان نیکوترين آنان از لحاظ اخلاق و مهربان ترین آنان به خانواده اش می باشد.^۲ از مهربانی طلبه نسبت به خانواده این است که آنان را تهذیب و تأدیب نماید همان گونه که در آیه شریفه آمده بود.

رفتار و عمل فردی که درس دین می خواند میتواند الگویی بسیار خوب یا بسیار بد باشد اگر طلبه خود را مهذب نموده باشد الگویی بسیار خوب برای دیگران خواهد بود و اگر خدای نکرده خود را مهذب نکرده باشد الگویی نامناسب خواهد بود و ضررها ای که طلاب غیر مهذب به دین می زندن بسیار است. و همین امر مسولیت طلبه را بسیار سنجین می نماید.

امکان تغییر در اخلاق

در اخلاق بحثی مطرح می شود با این عنوان که آیا اخلاق قابل تغییر است یا نه؟ آیا اگر ما دارای اخلاق بدی بودیم می توانیم آن را تغییر دهیم و یا اینکه اخلاق بد دیگران را میتوانیم تغییر دهیم و در آنها تأثیر بگذاریم یا نه؟

آیه الله مکارم می گوید: سرنوشت علم اخلاق و همه بحث های اخلاقی و تربیتی به این مسئله بستگی دارد، زیرا اگر اخلاق قابل تغییر نباشد نه تنها علم اخلاق بیهوده خواهد بود بلکه تمام برنامه های انبیاء و کتب آسمانی لغو خواهد بود.

^۱ سوره تحریم آیه ۶

^۲ نهج الفضاحه، علی اکبر میرزا، ص ۴۱

رهبر انقلاب در بیانیه می فرماید: هر چند دست تطاول تبلیغات مروج فساد و بی بند و باری در طول دوران پهلوی ها به آن ضربه های سخت زده ولجنزاری از آلودگی اخلاقی غربی را به درون زندگی مردم متوسط وبخصوص جوانان کشانده بود، ولی رویکرد دینی و اخلاقی در جمهوری اسلامی، دلهای مستعد و نورانی بویژه جوان را مجدوب کرد و فضا به سود دین و اخلاق دگرگون شد.^۱ با پیروزی انقلاب فضای جامعه به سمت معنویت و اخلاق پیش رفت آیات و روایات هم شاهدی برای ادعای حديث معروف «آنی بُعثتُ لِأَتَّمِّ مَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ» که پیامبر فرموده اند: من مبعوث شده‌ام برای تکمیل مکارم اخلاق دلیل واضحی بر امکان تغییر صفات اخلاقی است.^۲ (بنابر این اکثر علمای اخلاق نظرشان این است که تغییر اخلاق امکان پذیر است و به قول پیامبر استناد می‌کنند که فرمودند: «حَسِّنُوا أَخْلَاقَكُمْ أَخْلَاقَتَنَ رَأْيِكُو سازید.» واگر اخلاق تغییر پذیر نبود، پند ها و وعده وعیدها و باز خواست از شخص که چرا این کار را کردی بی مورد بود و ما می‌بینیم خلق حیوان هم قابل تغییر است تا چه رسد به انسان، ولی افراد در قبول تربیت مختلفند. می‌توان گفت اخلاق با تلاش قابل تغییر است و می‌توان با کوشش به فضائل اخلاقی دست یافت. پس بر خواهران طلبه است که کوشما باشند و با اجرای موارد ذکر شده جامعه اسلامی را به کمال معنویت و اخلاق رهنمون شوند.

نتیجه گیری

با توجه به نقش بسیار مهمی که زنان در جامعه بر دوش دارند بیشتر بار تربیتی در خانواده بر عهده آنان است. معنویت و اخلاق جهت دهنده‌ی همه‌ی حرکتها و فعالیتهای فردی و اجتماعی و نیاز اصلی جامعه است. اخلاق به معنی رعایت فضیلت‌هایی چون خیرخواهی، گذشت، کمک به نیازمند، راستگویی، شجاعت، تواضع، اعتماد به نفس و دیگر خلقيات نیکو است. معنویت به معنی برجسته کردن ارزش‌های معنوی از قبیل: اخلاص، ایثار، توکل، ایمان در خود و در جامعه است. با پیروزی انقلاب فضای جامعه به سمت معنویت و اخلاق پیش رفت و در برخی زمان‌ها مثل دفاع مقدس به اوج رسید، لیکن تقویت و حفظ این فضا در دنیای متحول شونده امروزی که انسانها روزبه

^۱ قسمتی از بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی

^۲ ناصر مکارم شیرازی، اخلاق در قرآن، ص ۳۵-۳۰

روز به سمت دنیا طلبی ولذت جویی و فردگرایی سوق داده می شوند مسئله قابل توجهی است. مهم ترین و اصلی ترین وظیفه در این زمینه را باید متوجه نهاد خانواده به محوریت زنان دانست. خواهران طلبه برای نهادینه کردن معنویت و اخلاق در جامعه نقش مهمی دارند زیرا ویژگی زنان این گونه است که هم خودرا وهم محیط پیرامون خود را تحت تاثیر قرار می دهند. ارزش‌های اخلاقی و معنوی اگرچه در عمق وجود آدمی و به صورت فطری و منطبق با خلقت او در آمیخته و به ودیعه گذاشته شده است، لکن باید با انتخاب و حرکت و تلاش انسان به فعلیت و عینیت در آید. حوزه علمیه خواهران با وجود نقش تبلیغی که در جامعه دارد می تواند با توجه به رهنمود های مقام معظم رهبری در امید بخشی به جامعه وزود و دنیا یاس از آن نقش مهمی را ایفا نماید و با معرفی الگوهای تلاش گر که به قله های کمال رسیده اند رهنماei دیگران باشدو با توجه بیشتر به علم و پژوهش مدرسان نظام اسلامی گردد. طلاب خواهر به وسیله‌ی خودسازی و خودباوری می توانند الگوی عملی در اخلاق و معنویت باشند و نقش مهمی که در خانواده به عنوان دختر، همسر و مادر ایفا می کنند این زمینه را مهیا می سازد که با توجه به سخنان رهبر معظم انقلاب جامعه ای آرمانی که زمینه ساز ظهور است آماده نمایند. هر اخلاقی با تلاش قابل تغییر است و می توان با کوشش به فضائل اخلاقی دست یافت.

منابع

قران کریم

نهج الفصاحه،علی اکبر میزایی صالحان،بنجم،۱۳۹۰

۱-آمدی، عبدالواحد تمیمی داری ،غرهالحكم ودرالکلم

۲-ابن فارس احمد،معجم مقاييس اللげ،قم،مكتبه الاعلام الاسلاميه ،اول،ج،۲،(۱۴۰۴)

۳-راغب اصفهانی ،حسین بن محمد ،الذریعه الى مکارم الشريعة،محقق ابوالیزید العجمی،قاهره

کلیه دارالعلوم

۴-المفردات الالفاظ القران،تحقيق صفوان عدنان داودی،قم ذوى القربی،ششم،۱۴۳۱

عبدالحسین زرکوب،کارنامه اسلام،چاپ سوم،تهران ،امیرکبیر،۱۳۶۲ص ۱۵۶-۱۵۵

.بودیار ،ژان،جامعه مصرفی،اسطوره ها وساخترها،ترجمه پیروز ایزدی ،نشر ثالث ۱۳۹۰.

مرتضی آقا نهرانی ۱۳۹۲،مقاله خود شناسی کلید بندگی،گلستان قران ،ش ۳۰،ص ۶۲

امام خمینی ،روح الله ،صحیفه امام ،

مجلسی ،محمد باقر ،بحار الانوار

ایه الله خامنه ای،بيانیه گام دوم انقلاب، بهمن ماه ۱۳۹۸

۶-فراهیدی،خلیل بن احمد،العين ،دوم،قم نشر هجرت، ۱۴۰۹

۷-مصطفوی ،حسن ،التحقيق فی کلمات القرآن،سوم ،بیروت،دارالكتب العلمیه ۱۴۲۰

۸-نراقی ملا مهدی، جامع السعادات ،دارالمتقین ۱۴۳۰

۹-نوری مستدرک الوسائل،ج ۱۱

قاسم غنی،تاریخ تصوف دراسلام،ج ۲،چاپ چهارم،تهران،انتشارات زوار،۱۳۶۶،ص ۶۲-۶۵

هانری کربن،تاریخ فلسفه دراسلام،ترجمه جواد طباطبایی ،چاپ اول، تهران ،انتشارات

کویر ۱۳۷۳،ص ۲۶۶

محمد باقر مجلسی ، چاپ مکررسال مختلف)ج ۶۸،ص ۳۷۳،باب ۹۲،

۱۰-زرکنده ،بنول بانو امین اصفهانی ،تهران،مدرسه، ۱۳۸۴

۱۱-سدات ،محمدعلی ،اخلاق اسلامی،تهران، ۱۳۸۹

۱۲-جوادی آملی،عبدالله،مبادی اخلاق در قران،قم اسراء ۱۳۷۷

- ۱۹- مدرسی ، محمد رضا، فلسفه اخلاق، تهران، انتشارات سروش، ۱۳۸۷،
- ۲۰- مکارم شیرازی، ناصر، اخلاق در قرآن، فم، مدرسه امام علی بن ابی طالب، ۱۳۷۹،
- ۲۱-، تفسیر نمونه، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۹۳،
- پناهیان علیرضا. نخستین نشست گفتمانی زن و خانواده در اندیشه رهبر انقلاب. ۹۸/۵/۲۸.
- هدایت نیا، فرج الله، الگوی سوم، نشر سازمان بسیج جامعه زنان، ۱۳۹۷،